

Koldingbogen

ÅRSTAL:	2011
FORFATTER:	Henrik Werner Hansen
TITEL:	Guldfiskesagen. Dyremishandling, kunstnerisk frihed eller juridisk farce?
KORT RESUME:	En øjenvidneskildring til guldfiskedrabet i Antonio Evaristtis kunstværk på Trapholt i 2000 og beskrivelse af retsforløbet.

GULDFISKESAGEN – DYREMISHANDLING, KUNSTNERISK FRIHED ELLER EN JURIDISK FARCE?

AF HENRIK WERNER HANSEN

Den 11. februar 2000 åbnede Kunstmuseet Trapholt en udstilling ”Eyegoblack”. Titlen var et citat hentet fra James Joyce's Finnegans Wake. En række kunstværker blev udstillet i museets sal beregnet til særudstillinger.

Blandt værkerne havde kunstneren Marco Antonio Evaristti opstillet 10 Moulinex blendere med en guldfisk i hver. Disse blendere var placeret på et 80 cm x 160 cm stort bord, og blenderne var tilsluttet to fordelingsdåser hver med fem stik fastgjort under bordet.

Direktør Peter S. Meyer forklarede, at kunstværket var et billede på virkeligheden og de beslutninger, alle træffer dagligt. Evaristti har om værket forklaret, at han selv købte omkring 40 fisk, fordi han regnede med, at publikum ville tænde for blenderne. Han ville gerne være professionel og kunne erstatte de blendede fisk med nye, så kunstværket hver dag fremtrådte, som det oprindeligt var udtænkt. Ideen med kunstværket var bl.a. at sætte tilskueren i det dilemma, det er, at kunne vælge mellem liv og død. Det var en protest over samtidsudviklingen og den megen hensynsløshed, der hersker i verden. Han tilføjede, at andre kunstnere tidligere havde udført tilsvarende værker for at protestere. Han henviste til, at kunstneren Bjørn Nørgaard i januar 1970 havde aflivet en hest i en protestaktion. Det var dengang, Røde Fane,

en tolv år gammel hest, blev trukket ud over de sneklædte marker i Hornsherred og derefter blev aflivet af en lokal slagter, og medens Lene Adler Petersen reciterede digtet ”Min kære døde hest/kun dig jeg tænker på”, skilte Nørgaard hovedet fra kroppen og rejste det på en stage. Derefter blev kroppen parteret og lagt i 199 syltetøjsglas. Kunstværket skulle ses som et billede på forvandling, en protest mod Vietnam-krigen og en samfundskritik af den vestlige verdens materialistiske tankegang. Evaristti henviste også til Picasso, der havde sagt, at kunst er en virkelighed, der udtrykkes ved en løgn.

Evaristti ville gå et skridt videre og ønskede at repræsentere virkeligheden med noget virkeligt. Han ville gerne indlægge en lille pause i kunstværket, således at der ikke umiddelbart skete noget, hvis publikum tændte for blenderknappen. Det var meningen, at folk skulle blive nysgerrige og undersøge, om det var muligt at slutte strømmen til blenderne ved at følge ledningerne og så opdage, at der også skulle trykkes på en kontakt under bordet. Han mente, at menneskeheden groft sagt kan opdeles i moralister, voyeurister og sadister, hvoraf det var sidstnævnte kategori, der kunne finde på at tænde for blenderne.

Samme dag kl. 11.00 havde politiet i Kolding modtaget en anmeldelse fra Dyrenes Beskyttelse mod direktør Peter S. Meyer og

Fra ferniseringen af udstillingen "Eyegoblack". I forgrunden de 10 blendere med fisk. Foto: Jonas Ahlstrøm.

Marco Evaristti for overtrædelse af Dyreværnsloven. Dyrenes Beskyttelse havde samtidig underrettet pressen.

Politiet rettede straks en telefonisk henvendelse til Fødevarerregion Vejle om sagen og modtog omkring kl. 15.00 en fax herfra, hvoraf det fremgik, at en dyrlæge havde fastslået, at aflivning af fisk i en blender skønnes at være en overtrædelse af Dyreværnsloven.

Et vidne fra Fødevarerregionen forklarede senere som vidne, at problemet især var, at opstillingen indebar risiko for, at publikum kun trykkede kortvarigt på blenderen, således

at fisken blev skadet af blenderkniven, men ikke staks aflivet. Hvis man blot havde været sikker på, at blenderen kørte i et par minutter, således at fisken med sikkerhed blev aflivet, havde vidnet bedre kunnet acceptere aflivningsmetoden. Vidnet lagde desuden vægt på, at aflivningsmetoden ikke var afprøvet.

Direktør Peter S. Meyer oplyste telefonisk overfor politiet, at det ville være et indgreb i den kunstneriske frihed at afbryde for strømmen til blenderne. Derfor udstedte politimesteren i Kolding et skriftligt pålæg til Trapolt om at sikre, at de omtalte blendere ikke kunne tændes eller på anden måde aktiveres

med risiko for lidelse for de anbragte dyr til følge. Pålægget blev forkyndt for direktøren samme dag kl.15.15.

Jeg tillader mig for en stund at bringe min egen person ind i beretningen. Som medlem af "Trapholts Venner" var jeg inviteret til fernisering af den omtalte udstilling, hvorfor jeg kl. 17.00 indfandt mig på museet og sammen med min hustru straks begav mig til udstillingslokalet med blenderne. Jeg var på grund af min involvering i store "selskabstømmersager" midlertidigt fratrædt min stilling som vicepolitimester i Kolding og kendte derfor intet til det juridiske postyr, der havde været dagens samtaleemne på Politigården. Jeg kendte således heller intet til det pålæg, der to timer tidligere var udleveret til Meyer. Det usædvanlige store presseopbud undrede mig dog.

Da jeg stod foran den forkætrede opstilling af blendere, var der således en masen og skubben, men jeg blev grebet af opstillingens idé og filosofi og kundgjorde over for min hustru, at jeg ville aktivere en blender. Idet jeg rakte hånden frem for at fuldbyrde udåden, mødtes mit blik med en pressefoto fra Ekstrabladet. Da vi kendte hinanden, så jeg for mit indre blik både en overskrift og et foto i morgendagens avis, der næppe ville fremme min karriere indenfor politietaten. Derfor må jeg ifølge kunstneren ikke blot være en sadist, men også en fej sadist.

En kvindelig gæst aktiverede umiddelbart herefter to blendere, hvis indhold straks forvandlede til en gulbrun grumset blanding.

Evaristti har herom forklaret, at han kort efter kl. 17.00 mødte en kvindelig gæst på ca. halvtreds, der fortalte, at hun havde blendet en fisk. Han spurgte, hvorfor hun havde gjort

Et nærbillede af blenderne fotograferet ved ferniseringen. Foto: Jonas Ahlstrøm.

det, og hun svarede, at det var sjovt. Altså en kvindelig sadist med humoristisk sans.

Udstillingen medførte de følgende dage massiv presseomtale, og en lang række harmdirrende læserbreve konkluderede, at mange mennesker følte sig stødt over, at der åbenbart foregik offentlig dyremishandling på et kunstmuseum.

Også politiet modtog adskillige skriftlige tilkendegivelser om, at der skulle skrives hårdt ind over for den "kunstner", der udsatte "uskyldige og værgeløse" dyr for skade, og "kunstneren" skulle ifalde en streng straf, selvom han øjensynligt var "syg".

Politiet konstaterede ved selvsyn den 14. februar, at det ikke længere var muligt at aktivere blenderne.

Selvom jeg som nævnt ikke selv kunne engagere mig i sagen, undlod jeg ikke, når jeg

traf mine juristkollegaer på politigården, at advare disse mod at rejse en straffesag imod museet. Selvom der var en folkestemning mod både museum og kunstner, ville det i mine øjne virke latterligt alene på baggrund af to fisks død at bruge ressourcer på en sådan sag. Om rammerne for den kunstneriske frihed var brudt, fandt jeg personligt tvivlsomt.

Måske har man lyttet til mine anbefalinger, for selvom Det Veterinære Sundhedsråd i september 2000 i en erklæring konkluderede, at de to fisk havde været udsat for smerte og væsentlig ulempe, indstillede man fra politimesterembedet i oktober 2000 til Statsadvokaten, at sagen blev opgivet.

Statsadvokaten fastholdt midlertidig, at sagen skulle gennemføres, hvorfor man i november 2000 sendte et bødeforlæg til Trapholt på 2.000 kr. for ikke at have opfyldt det pålæg, der var givet af politiet om at sikre, at blenderne ikke kunne aktiveres.

I januar 2001 meddelte museets advokat, Merete Stagedorn, at man ikke ville vedtage bøden, idet museet ikke kunne erkende sig skyldig.

Politimesteren indstillede i marts 2001 til Statsadvokaten, at sagen blev sluttet. Han henviste til, at pålægget af museet blev efterlevet allerede efter 1-3 dage, at sagen nu var over 1 år gammel, og sagens udfald formentlig alene ville være en advarsel til museet samt pålæg til politiet om at betale museets sagsomkostninger.

Statsadvokaten fastholdt stadig, at sagen skulle fortsætte, hvorfor der i juni 2001 blev fremsendt et anklageskrift til retten i Kolding. Sagen skulle herefter berammes til domsforhandling og advokat Merete Stagedorn meddelte, at hun ønskede en række sagkyn-

dige vidner indkaldt, herunder Bjørn Nørsgaard, repræsentanter for Det Veterinære Sundhedsråd og Dyreværnsrådet samt en zoolog med ekspertise i fisks følelsesliv.

Dette blev indledningen til et juridisk mareridt (farce). Anklagemyndigheden meddelte i august 2001 retten i Kolding, at man ville protestere imod advokatens ønske om vidneførsel, da denne ikke fandtes relevant for sagen. Anklagemyndighedens påstand var, at museet ifølge loven inden 14 dage efter pålægget var givet til museet, skulle have indbragt dette for retten, hvis man mente, at dette var givet med urette. Da dette ikke var sket, måtte museet nu være afskåret fra en retlig prøvelse af de omstændigheder, der førte til pålægget.

Den 22. august 2001 afsagde retten i Kolding en kendelse, hvoraf det fremgik, at anklagemyndigheden fik medhold i, at fordi museet ikke inden 14 dage selvstændigt havde indbragt spørgsmålet om pålæggets gyldighed for retten, blev museet nu afskåret fra

Advokat Merete Stagedorn, der var Trapholts advokat i "Guldfiskesagen" foran Domhuset i Kolding, 12. maj 2003. Foto: Orla Lund.

den ønskede bevisførelse. Denne kendelse blev af museet kæret til Vestre Landsret.

Den 7. februar 2002, 2 år efter den famøse udstilling, afsagde Vestre Landsret en kendelse, hvoraf fremgik, at museet uanset at 14 dages fristen var overskredet, måtte føre de ønskede vidner under domsforhandlingen. Dertil kom en i mine øjne relevant bemærkning om, at det ikke på forhånd kunne udelukkes, at bevisførelse om det kunstneriske eller kunsthistoriske aspekt kunne have betydning for sagens udfald.

På ny appellerede politimesteren i Kolding til Statsadvokaten om at slutte sagen. Man henviste til sagens alder, til besvær med muligheden for at indkalde samtlige vidner – kunstneren var bortrejst – samt til, at sagen ikke havde principiel betydning for fortolkning af Dyreværnsloven. Statsadvokaten meddelte lakonisk den 7. marts 2002, at sagen skulle domsforhandles. Resten af året 2002 synes at være anvendt til brevveksling mellem anklagemyndigheden og museets advokat om tilrettelæggelse af sagens omfangsrige bevisbedømmelse.

Først den 12. maj 2003, 3 år og 3 måneder efter de to fisks død, startede domsforhandlingen ved retten i Kolding. Der var indkaldt i alt 9 vidner. Bjørn Nørgaard var bortrejst men sendte retten en skriftlig redegørelse. Anklagemyndigheden påstod under sagen fortsat en bøde på 2.000 kr. til Trapholt.

Af vidneforklaringerne fremgik blandt andet, at en servicetekniker fra Moulinex forklarede, at de pågældende blendere var forsynet med en kniv, der kørte 14.-15.000 omdrejninger i minuttet. Der var ingen udveksling på kniven, hvilket betød, at kniven kørte med maksimale omdrejninger fra første split-

Der måtte særlig skiltning til at føre de mange interesserede til domsafsigelsen den 12. maj 2003. Foto: Orla Lund.

sekund. Efter vidnets vurdering var det ensbetydende med, at en guldfisk døde inden for første sekund.

Direktøren for Silkeborg Kunstmuseum fortalte om sit kendskab til kunstværker, hvor dyr indgik som en bestanddel. Foruden Bjørn Nørgaard, nævnte han den tyske kunstner Joseph Beuys, der blandt andet i København havde opført en forestilling, hvori der indgik en død hare, der efterfølgende blev spist. Kunstneren Hermann Nitch opførte mysteriespil med katolske religiøse overtoner, hvor indgik blod fra dyr. Vidnet henviste også til en kunstner ved navn Kienholz. Han har fremstillet en skulptur, der hedder "State Hospital". Den forestiller en køjeseng. I underkøjen ligger en menneskefigur og i overkøjen en gentagelse af figuren, men figurens hoved er erstattet med et akvarium med levende guldfisk. Endelig omtalte vidnet kunstneren Jean Tinguely. Denne udstillede i 1961 på Louisiana sin selvdestruktive figur "Skitse til

verdens undergang”, hvor en due, i stedet for at hæve sig over de rygende ruiner, blev sprængt af det i kunstværket anbragte fyrværkeri.

En dr.scient. fra Zoologisk Institut forklarede om sit videnskabelige arbejde, der omhandlede adfærdsmæssige stressaktioner hos hvirveldyr. Man kunne ikke tale om bevidsthedsliv hos fisk, men alene om sanser. Vidnet konkluderede, at hvis aflivning af fisk kunne ske inden for et sekund i det naturlige miljø, d.v.s. vand, ville det efter vidnets opfattelse være en ”human” aflivningsmetode.

Professor Bjørn Nørgaards skriftlige redegørelse til retten blev oplæst. Han udtalte sig om tre punkter: Det kunstneriske/kunsthistoriske – det æstetiske, det retslige aspekt/samfundet – det etiske og hans personlige retsfølelse – det pragmatiske.

Om det æstetiske skrev han: ”Fiskene i blenderne indskrives sig i en lang tradition både i den moderne kunsthistorie og i det lange perspektiv, og dyret som væsen, element, symbol må siges at være en del af kunstens materiale gennem tiderne”. Forinden havde Nørgaard refereret til en lang række kunstværker, der alle indeholdt dyr.

Om det etiske: ”For mig er der tale om to værdisæt, der aldrig stemmer overens. Retten handler om det almene, kunsten om det særlige. I det moderne liberale, demokratiske retssystem har det almene store individuelle rammer sikret gennem ytringsfriheden, herunder også for kunsten. Men af og til sprænger det særlige de almene rammer med de konsekvenser, der heraf følger. Det kan så rumme principielle diskussioner af, hvorvidt det særlige kan udvide det almenes rammer, og dermed blive en del af det almene”.

Marco Evaristi interviewes af pressen i forbindelse med domsforhandlingen i ”Guldfiskesagen” foran Kolding Domhus den 12. maj 2003. Foto: Orla Lund.

Om det pragmatiske: ”Meget kort, en politimester har ikke haft konduite, har handlet ikke ud fra fornuft, men ladet sig forføre af en stemning og rejst en sag uden proportioner, og ikke erkendt de rammer, kunsten må kunne arbejde indenfor, han får dumpekarakter. Et kunstmuseum og en kunstner føler sig helt berettiget trådt over tærerne, men i stedet for at rejse en principiel diskussion, bliver det til en diskussion om betaling af en mindre bøde, og deraf en for samfundet dyr retssag, som ud fra ovenstående betragtninger ikke kan bruges i denne diskussion.

Til dommeren vil jeg sige, der foregår massiv organiseret dyremishandling i vores landbrug af uhyrlige dimensioner, der foregår massiv organiseret dyremishandling med handel med kæledyr, ikke mindst 10-årige drenge der får deres første akvarium. At der i den foreliggende sag skulle være tale om overtrædelse af nogen dyreværnslov er rent vrøvl.

Der var stort presseopbud ved domsforhandlingen i "Guldfiskesagen" den 12. maj 2003. Her interviewes museumsdirektør på Trapholt Peter S. Meyer. Foto: Orla Lund.

Der er foretaget en sociologisk undersøgelse af, om almindelige mennesker ville trykke på en knap, der påfører et andet menneske smerte, hvis de fik besked på det. Om denne sociologiske undersøgelse af, om nogen i publikum ville aktivere blanderen med fisk, er kunst eller ej, er uden for denne domstols kompetence".

Dommen blev afsagt den 19. maj 2003. Dommeren fandt ikke, at anklagemyndigheden havde ført bevis for, at den skete aflivning af guldfiskene var i strid med Dyreværnsloven. Dommeren henviste særligt til vidne-

forklaringerne afgivet af serviceteknikeren og dr. scienten. Derfor har Kolding Politi ikke haft nødvendigt sagligt grundlag for at give Trapholt det omtalte pålæg.

Trapholt blev frifundet. I mine øjne en fuldstændig korrekt afgørelse, der dog desværre ikke behøvede at tage stilling til de kunstneriske/kunsthistoriske aspekter i sagen.

Statskassen skulle betale sagens omkostninger, i alt 27.827 kr., hvorfor vi i denne sag taler om såvel rets- som kunsthistoriens højeste kilopris på fisk.